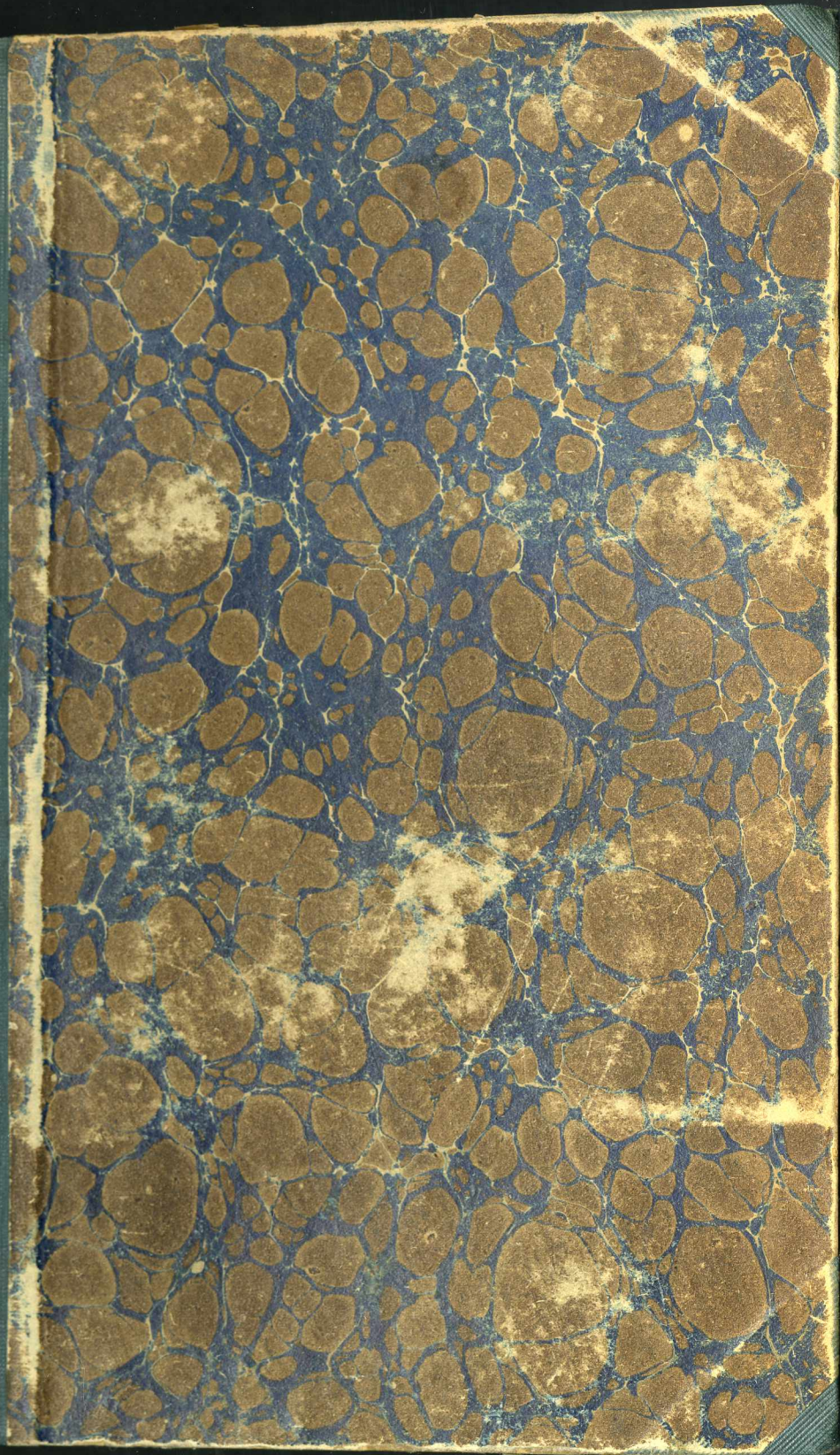

Politikai
röpiratok.

118.

118
1013

EMLÉKIRAT

A

SZEGEDEN FELÁLLITANDÓ EGYETEM

TÁRGYÁBAN.

12.

SZEGED.

BURGER GUSZTÁV KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBÓL.

1879.

ÉMLÉKIRAT

A

Dr. BALLACI GÉZA

TÁRGYABAN

12

SZEGED

BIRGER GUSZTÁV KÖNYV- ÉS KÖZVONDAIÁRO

1873

A hazai közvélemény alig kísért még kérdést oly feszült érdeklődéssel, mint a harmadik egyetem föllállításának eszméjét. Nem csak indokolt, hanem jogosult is volt ezen érdeklődés, mert alig van hazánkban institució, mely oly mélyen belevágna a magyar nemzeti élet fejlődésébe, a nemzeti elem szupremáciájának fönntartásába, mint a főiskolai intézmény. A lefolyt történeti események, sőt a jelenben is szemlélhető kultur-konstellációk igazolják, miként sok nyelvű birodalomban azon nemzet élete, fensősége biztosított, mely szellemi műveltségben a többiek fölött túlsúlylyal bír, és ha oly szívóssággal bír, hogy a történelmi jogból, tradíciókból folyó előnyökön kívül oda képes hatni, hogy a művelődés is az alapító nemzet karakterét ölti föl. Kell-e egyebet fölhozni ezen tétel igazságának fölismerésére, mint hivatkozni Chinára, hol a hódított chinai nép műveltsége által uralkodóvá lett a hódító mandsu-nép fölött, vagy tekinteni Nagy-Britanniára, hol az uralkodó nemzet szellemi túlsúlya végleg assimilálta a kelta, skót- és ír-elemeket.

Ezen igazság egész Európában sehol nem ölt oly akút jelleget magára, mint hazánkban. A nemzetiségi eszmék századában nem jutott a magyar nemzetnek fontosabb föladat osztályrészül, mint folyton önmagát fönntartani, egyediségével betölteni ezen hazai tért, me-

lyet elfoglal, nemzetivé tenni a műveltséget, melylyel hódíthat, a nyelvhatárt kiterjeszteni a földrajzi határig, mely utóbbi oly annyira messze esik az elsőtől.

Kétségtelen, hogy ezen kitűzött föladat mint nemzeti kötelesség, azon okra vezethető vissza, mely az egyedet is életföladatában sarkalja: az *önfentartási ösztönre*. A lét és nem-lét problematikus kimenetele arra ösztönzi fajunkat, hogy minden tért, melyet elfoglalhat, magáévá tegyen, és mindenre reásüssse, mire csak teheti a nemzeti bélyeget. — Ezek után azon következményre kell jutnunk, hogy a magyar *államhatalom tevékenysége* nem csak eszményi kultur-célok elérésére van hivatva, hanem ugyanazon időben arra is, hogy az állam érdekében, közjólétre irányzott cselekmények a nemzeti elem föntartási, gyarapodási és terjedési érdekeivel összeütközésbe ne jöjjenek, sőt ellenkezőleg még az államhatalom külnyilvánulásai is mintegy az államalapító elem érdekéből eredőknek látszassanak.

Korszakos föladata tehát az állam-hatalom alkotmányos szerveinek: a törvényhozásnak, a kormánynak és önkormányzatnak, minden intézkedésében a magyarsági érdekeket ápolni, s minden oly érdeket megsemmisíteni, mely az ellenkezőre vezetne. Állami és önkormányzati közigazgatás, népnevelés és felsőbb oktatás, kereskedelem és ipar, tudomány és művészet, valóság és oktatás, mind megannyi föladat-körök, melyeknek a nemzet érdekében leendő eszélyes fölhasználásától föltételeztetik a magyar faji uralom megizmosodása.

Valamint ekép a magyar államhatalmi tevékenység kettős irányú, alkotási és hódítási: úgy kell, hogy a létrehozott bármiféle közintézmények, e kettős irányú jelleget magukon hordják.

Számos rés van még a magyar államépületen, melyeket az idő haladásával okvetlen be kell tömni, vagy vannak roskadt közfalak, melyeket az állam érdekéből egészen le kell rombolni, s ujat emelni a magyar nemzetiség javára. — Nem elfogult lélekkel gondol-e minden öntudatos magyar polgár a magyar önkormányzati közigazgatásra, s nem aggódva kell-e kérdeznie: mikor háríttatik el végre azon veszély, mely a megyei közigazgatás folytán a magyar elemet tíz év óta fenyegeti? Mikor mondja ki elvégre a törvényhozás, hogy az államnak egy össz-individiumot tevő egységes jellegéből folyólag a közigazgatás hivatalos nyelve kizárólag a magyar? Addig míg az ige testté nem válik, állandóan lesznek törvényhatósági területek, hol a nem-magyarság előny, melylyel előkelő tisztségek járnak.

Avagy szükség-e utalnunk a népnevelés állapotára, mely körül a nemzeti érdekek ápolása tekintetében oly sok mulasztás tétetett tíz évi alkotmányos életünk alatt? Tudomásul veendő, hogy a legutóbbi időben a magyar nyelv kötelező oktatására törvény készült.

S ha ezeken kívül igen számos tér van, mint a melyen a magyar nemzeti szempontok figyelmen kívül hagyattak vagy végleg elhanyagoltattak: minden kétséget kizárólag, ezek között a felsőbb tanügy az, mely kevésbé lett a magyar elem javára kizsákmányolva; de elvégre éppen az önfentartási ösztöntől vezérelve, a felsőbb tanügy terén lehetetlen a magyar érdekekkel össze nem vágó intézkedéseket ma már tenni a nélkül, hogy azok általános visszahatást ne idéznének elő a magyar nemzet gondolkodó részénél. Utalunk e tekintetben a harmadik egyetem fölállítására felsőbb helyen tervbe vett intézkedések iránt nyilvánult országos hangulatra.

A harmadik egyetem fölállítására célzott hivatalos intézkedések országosan kedvezőtlen fogadtatása okát abban leli, a mely okoknál fogva a magyar elem térfoglalásra van utalva, s így pl. a hazafias közvélemény soha sem fogná jó hangulattal fogadni azt, ha a kormányon lévők egy pozsonyi, sopronyi, besztercebányai, vagy pláne túróc-szentmártoni főiskolát szándékoznának fölállítani, tudván ugyanis jól azon sajnós tényállást, hogy a speciális magyar nyelvterületek megnyire nélkülözik ezen atyáskodó gondoskodást. Az uralkodó elem rovására emelni tehát idegen nyelvterületeken főiskolát akkor, midőn a nemzeti elem sürgősen szükségli a felsőbb tudományos kiművelést: nemcsak félszeg intézkedés, hanem vétség a nemzeti elem ellen.

Senki azon váddal föl nem léphet, hogy a pozsonyi egyetem szándékba vett fölállítása által a magyar kormány sérelmet akart volna elkövetni a magyar elemen, — de másrészt lehetetlen a hazafias magyar sajtót, az országos tekintélyeket, valamint Szeged város törvényhatóságát következetlenséggel vádolni, ha lankadni nem tudó kitartással hangoztatják az egyetemnek Szegeden leendő fölállítását.

A pozsonyi egyetem mellett fölhozott okoskodás negatív, a szegedi melletti pozitív irányú, s leendő eredményünkben is hasonló elbírálásra méltók. Negatív azon érv, hogy egy Pozsonyban fölállítandó egyetem a magyar nemzeti ügynek propagandát csinál, s hogy az idegen nemzetiségek magyarosodási tényezőjökül kell tekintenünk; mert hiszen ha ez magyar nemzeti bajunk orvoslására panacea lenne, úgy nincs sürgősebb feladata a magyar állam-hatalomnak, mint *Pozsonytól* kezdve fölfelé a Kárpátokat egészen *Brassóig* meg-
rakni *egyetemmel*, hogy féltett kincsünk a magyar nem-

zetiség kellő oltalmat találjon az egyetemnek árnyékában! Óriási tévedés azt hinni, hogy ott, a hol a patriotizmus hiányzik, főiskolák föllállítása által azt megteremthetik? De még nagyobb tévedés azt elképzelni merni is, hogy egy főiskola képezheti alapját a magyarosodásnak egy idegen ajkú városban.

Feledik itt azok, kik ezen fölfogásnak hívei, hogy a magyarosodás alapjai nem a főiskolákban rakatnak le, hanem az elemi iskolákban. A népnevelés tehát a bázis, a melyre kérlelhetlen erélylyel kell építeni a magyarosodás nagy épületét.

A népnevelésre alapítani a magyar nemzeti ügyet annyit tesz, mint a ház építését fundamentumán kezdeni; míg ellenben a főiskolákra alapítani annyi, mint egy díszes palotát a tető építésével kezdeni meg. E tekintetben főfeladata az államhatalomnak odaműködni éber szemmel, hogy a magyar nyelv kötelező oktatása a népiskolákban ne csak írott malaszt, de szigorú tény legyen, s a törvény áthágói mulasztásukért el nem odázandó megtorlásban részesíttessenek. — Míg Pozsonyt sem az ott időző országgyűlés, sem főiskola, sem központosított állami hivatalok eddig magyarrá nem tették, addig erős reményünk lehet arra, hogy a magyar elemi iskola eszélyes fölhasználásával Pozsony megmagyarosodása egy pár évtized kérdése csak!

A szegedi egyetem föllállításának terve azonban mélyreható érvek s magasztos eszmékre van állapítva. Egy leendő szegedi egyetem mellett nyilvánult közhangulat, egy örvendetes manifesztáció a mellett, hogy mindenek előtt a nemzeti elemnek adassék meg a mód és alkalom, fiait a kultúra előharcosaivá képezni, — és óvás az ellen, hogy az országalapító elem rovására előbb e haza nem magyar ajkú lakóinak nyujtsa

az állam a kedvezményt: magukat tudományos és közpályákra kiképezhetni.

Hangos tiltakozás az ellen, hogy míg a magyar faji vidékek a polgári művelődésnek számos, csak az államhatalom által nyújtható főbb intézményekben hiányt szenvednek, addig a magyar haza nem föntartó elemei mindenben bővelkednek, — hogy mesterségesen központosított intézmények által a nemzeti elem nyakára neveltessék, s természetellenes utakon azok szellemi szupremációja idéztessék elő.

Most, mi áll tehát érdekében a magyar hatalomnak: inkább azoknak adni meg a civilizáció előnyeit, kik állambontó elemüknél fogva a magyar állam egységi kötelékeinek lazulását idézhetik elő, — vagy részesíteni a kultura áldásaiban kitelhetőleg azon fajt is, mely az állam magyar nemzeti jellegének alapjában létfontartó elemeit képezi? A kérdést könnyű eldönteni. S bár e kérdésen nem nehéz tulesnünk, mégis vérző szívvvel kell tenni a vallomást, hogy a főiskolák nem lévén a kifejtett nemzeti intenciók szerint elhelyezve, megértük azon gyászos korszakot, midőn a magyar főiskolában képezett, magyarul kitünően beszélő idegen ajku honfitársaink voltak az elsők, kik a magyar állam bástyáit ostromolták. Neveljünk tehát e hazának előbb művelt magyarokat, s csak műveltségünk fölöslegéből juttassunk azoknak, kiknek a haza integritása nem áll érdekükben.

Igazságtalan eljárás lenne a 68-tól szereplő magyar kormányokat azzal vádolni, hogy a hazai főiskolák céltévesztett elhelyezésében részük volna, nincs semmi részük és nem is az a baj, hogy részük az alapításkor nem volt, hanem inkább az, hogy ezen vizsás állapotok megváltoztatására egy követ sem mozdítottak meg.

Hajdan, a mikor még felelős magyar kormány csak elérhetlen ideálnak tartatott, úgy Mária Terézia idejében alapítottak néhány jogiskolát, mint például a zágrábit, kassait, győrit és pozsonyit. Fönntartási alap a tanulmányi alap. Bölcsen gondoskodtak már az időben is arról, hogy az 1200 □ mérföld síkon lakó magyarságnak ne jusson főiskola; s ha e tekintetben kötelességét meg nem teszi a reformátusság, az alföld teljesen főiskola nélkül marad egész napjainkig.

És ezen eljárás Mária Teréziától napjainkig minden bizonynyal egyik legérzékenyebb sérelmét képezi az alföldnek. A szegedi egyetem fölállításának hangoztatásánál az alföldnek százados sérelme lép előtérbe, s ezen sérelmet orvosolni nem a sérelmesek érdeke, hanem az előrelátó politikai eszély parancsolja. Parancsolja azon igazság, hogy bár e haza karddal lett szerevezve, de megtartani csak szellemi műveltség által lehet.

Tekintsünk Oroszország nemzeti műveltségére! Mi volt az orosz államhatalom első teendője? Mindenekelőtt az államot alkotó kis- és nagyoroszok nemzeti alapokon nyugvó kiművelésére törekedett. *Moszkvában*, az oroszok szent városában fölállítá az első *nemzeti egyetemet*, azután a többi speciális orosz küldetésű városokban állított föl nemzeti egyetemet ugymint: Kiebben, Charkowban, Odessában, Kazánban és Asztrachánban; és bizony az orosz nemzet nem sietett az osztják, vogul, szamojed, eszth, leth, finn, német, lengyel, tatár és kirgiz elemeket nyakára művelni, hanem a maga államalkotó nemzeti elemét vette körül főiskolákkal, mintegy bástyákkal, minek végkövetkezménye most már az, hogy habár a szabadság eszméjét elnyomták is, de létezik egy nagy európai

műveltséggel bíró nemzeti eszmékkal szaturált *orosz társadalom*, mely a maga erejéből, a saját nemzeti műveltségével képes absorbeálni minden idegen törekvést.

Nemzeti életünk legbiztosabb alapját, az alföldet ha ekként iparkodtunk volna, mi magyarok is műveltté tenni, bizonyára léteznék egy erős *magyar társadalom* is, mely egyedül önmozgásával is ellenállhatlan erőt gyakorolna egyéb idegen elemekre s Kárpátoktól Adriáig hangzanék Árpád nyelve.

De nézzünk körül ezen elhanyagolt alföldön. Tisza és Duna közt, a Tiszaháton, Bánátban és Bácskában sehol nem találkozunk a magyar kormánynak nagyszabású intézkedéseivel. Nem lehet semmikép fölfödözni egy providentiális politikát, mely az alföldet a nemzeti elem virágzó területévé tenni célozná, nem fődözhetni föl egy intentiót, mely arra lenne irányulva, hogy az alföld vegyitetlen magyarságával kaptára lehessen a nemzeti elemnek; közintézmények, az állam gyámolító föllépései mind hiányzanak az alföldön, mintha nem is volna egyéb, mint Magyarország Szaharája; minek következtén nem is lehet csodálkozunk, ha az alföld, és így a speciális magyarságnak, sem miniszteriumokban, sem egyebütt, fiai nem szerepelnek, és jogos helyüket más elemek foglalják el.

A szegedi egyetem tervének szönyegre kerülésével az alföld érdeke lép előtérbe, s lehetetlen ez egyetemi kérdés tárgyalásánál Szeged érdekét az alföldtől elválasztani. Szeged az alföld nélkül jelentőségét elvesztené, és az alföld nagyon üres lenne Szeged nélkül; az alföld és Szeged már történelmi, nemzeti, faji, kereskedelmi tekintetegnél fogva is mint kölcsönös egymásra utaltság jelentkezik, és ha Szeged az alföld „nevében“ emel szót, azt tenni senki „jobban“ nem jogosított, mint épen Szeged.

Az alföld döntő jelentőségét a magyarságra szükségtelen bizonyítgatni; egész állami életünk, küzdelmeink a létért és szabadságért mind csak arról tesznek tanúságot, hogy a magyar elem legbiztosabb támasztékát a Tisza, Duna és a Kárpátok által határolt magyar alföldben bírja; tehát arra nézve, hogy a Szt. István birodalma a magyar nemzetiség állama legyen, az alföld nyújtja a legteljesebb biztosítékot. Kétségtelen ezért, hogy bárhol, s bármely téren mutatkoznék nemzeti erőkből szükséglet, azt sehonnan sem leszünk képesek előszerezni, mint az alföldről. *S a mint az alföld magyar nemzeti tekintetben igazi faji terület, aként ezen faji területnek faji központtal is kell birni.* Nem utolsó kérdés ezen országra, s nem különösen a politikai nemzetre, hogy életerős magyar városi központokkal birjon, s különösen, hogy a magyar alföldi népélet egy modern haladás élén álló *faji központban* találja betetőzését.

A természeti és historiai alakulás Szegedben adta meg betetőzését az alföldnek. Igen, a természeti alakulás Szegedet országos központnak teremtette, de az államhatalom, s azoknak kezelői soha sem ragadtak meg egyetlen alkalmat sem, hogy Szegedben faji-központ teremtsék, melyre pedig a magyarságnak jó és balsorsaiban egyaránt szüksége van. Szüksége van Szent István birodalmának az alföldre aként, mint Nagy-Britanniának Angolországra, Oroszországnak a nagy- és kis-orosz területre, Németországnak Poroszországra, és Ausztriának a felső- és alsó-osztrák hercegségekre szüksége van.

S míg ezen szükségéretből eredő politika azt parancsolná, hogy az alföld, mint a nemzeti kultúra zászlóvivője, a művelődési vívmányok és intézmények minden áldásaiban részesüljön, s műveltségével uralná

a kormányzat, tudomány és művészet tereit: sajnosan kell világgá hoznunk, hogy az alföld minden inkább, mint a nemzeti művelődés bástyája. Az-e talán, hogy nemessége nincs, vagy ha van, hát igen kevés, az-e, hogy a mindenkori kormányok hagyományos politikája volt, azon téves fölfogás-e, hogy az alföld úgy is magyar lévén, magyarosító intézetre szüksége nincs, vagy bár mi légyen oka, annyi bizonyos, hogy az elhanyagoltatás folytán az alföld a szellemi és anyagi decompositió lejtőjére jutott, míg ezalatt a Dunántul — sőt a felvidék is — a szellemi haladás és anyagi jólét terén igen messze hagyta az alföldet.

Bár ez állapotot számtalan intézkedések idézték elő, a sok közül mégis utalnunk kell egy abnormis állapotra, értjük ezalatt a felsőbb tanügyi politikát.

Azokból, mik eddig az alföld s vele Szeged jelentőségére fölhozattak, önként következnek, hogy az alföldnek okvetlen szüksége van egy nemzeti főiskolára, egy alföldi egyetemre. De tudjuk és látjuk hogy nincs. Ezzel szemben nem mulaszthajuk el szemlét vetni az ország egyéb kiváltságos vidékeire, hol a főiskolák idegen nyelvterületeken fölállítva, nagyban előmozdítják a nem-nemzeti elemnek köz- és tudományos pályákra való kiképezthetését.

A jogakadémiák, gazdasági tanintézetek, egyetemek elhelyezése annyira protekciót eláruló s az alföldet szándékosan kerülni törekvő politikára mutat, miként lehetetlen csodálkozásunkat elfojtani a fölött, hogy ily situációk mellett magyar nemzeti politikáról és nemzeti műveltségről szólni helyesnek tartja bárki is.

Körvonalozzuk azonban azon protekcionális kört, melyen a nemzeti műveltség templomai fölállítvák.

Kiindulási pont a Kiskárpátok, zárpont a Havasalföld. Egyfelől Pozsony, másfelől Nagyszében azon

városok, melyek a kulturális kör két végső pontjait képezik. Ezen körben, mely az alföldet teljesen kikerüli s vegyítetlen magyar elemet sehol magába nem fogad, — ezen körben tehát létezik 5 állami, 6 felekezeti jogakadémia, 2 egyetem, 1 gazdasági akadémia, 3 gazdasági tanintézet, 4 bábászati tanfolyam, 3 felsőbb állami leánynevelő, és ugyanannyi tanítónő-képző-intézet, 2 gépész-iskola, 2 vinceller-képezde, 2 bányász- és erdészeti akadémia, 1 földmives-intézet.

Ezek megye és város szerint megoszolva következőkép jelentkeznek: Pozsony megyében 1 állami jogakadémia, Győrben állami jogakadémia, Pápán pedig felekezeti; Budapesten egyetem, Sárospatakon felekezeti jogtanoda; Kassán állami jogakadémia; Eperjesen felekezeti jogtanoda, Debreczenben és Mármaros-Szigeten ugyanaz; Kolozsváron egyetem, Nagy-Szebenben *német-tannyelvű* állami jogakadémia.

S mindezekhez még: a német Mosony-megyében egy magyar- és német-tannyelvű gazdasági akadémia, Kassán és Kolozs-Monostoron gazdasági iskola; és Liptó-Újváron *tót-tannyelvű földmives-iskola*.

Távolsági viszonyok: Pozsony Győrhöz 10, Pápa Győrhöz 6, Pápa Pozsonyhoz 14; Győr Budapesthez 17; Budapest Sárospatakhoz 19; Sárospatak Kassához 11; Kassa Eperjeshez alig 6 mértföldre esik.

Látni való ezekből, hogy a protekcionális vidék egy félkört képez, melyen az állami jogakadémiák kivétel nélkül idegen nyelvterületen vannak fölállítva az alföld szigorú kikerülésével. Sem egyetem, sem akadémia, sem gazdasági tanintézet, sem felsőbb leányiskola, bábászati tanfolyam, gépészeti és földmives iskola nincs 1000 □ mértföldet tevő egybefüggő területen, és pedig: Csongrád-, Csanád-, Békés-, Bács-, Torontál-, Temes-, Krassó-, Szörény- és Arad-megye,

a volt Nagykúnság, Kiskúnság, Pestmegye alsó része és Szolnok-megye által képezett területen.

Ezer □ mértföldön nincs az államnak egyetlen művelődési intézete! Csak ekként s így vizsgálva tűnik fel a sérelem, melyet a legmagyarabb terület pártfogolás hiányában tűrni kénytelen. Csak így lesz bántó azon körülmény, hogy míg a magyar állam fent a hólepte kárpátok között, Liptó-Hradeken tót-tannyelvű földműves-iskolát — és Nagy-Szebenben német-tannyelvű állami jogakadémiát fölállítani helyesnek talált, addig 1000 □ mértföldön egy árva kertész-iskola, egyetlen-egy főtanoda szervezése okszerűnek nem találtatott.

Oly sérelem, mely méltó a törvényhozás szigorú betekintésére. Sérelem, melynek érzete Szegeden apáról fiúra szállt; sérelem, mely Szegeden egy örökös kérést az állam-hatalomhoz idézett elő, s melyre egy örökös tagadás lőn a válasz!

Ki ne látná be ez igazságtalan kulturpolitikából azt, hogy a magyar vidékek adózásából a nem magyar elemek fölének művelése idéztetik elő. Ki nem venné észre, hogy az alföldi magyarnak sulyos adózásáért a magyar állam mit sem ad rekompenzációul? Mindezek után helyesen nem azon kérdés merül föl: szükséges-e egy harmadik egyetem fölállítása, s ha igen, hol állittassék föl? Hanem az: miért nem adatott a magyar alföldnek már régebben egy nemzeti főiskola s mi oka annak, hogy ez idő szerint is a törekvések nem ilyen főiskola létesítésére irányítvák?

Mert közömbös kérdés marad, hány egyetem állittatik föl illetéktelen helyen, de nem lesz közömbös azon kérdés: miért nem állittatik föl az alföldnek Szegeden egy egyetem? *Bármennyi egyetem állittatik föl az alföldön kívül, a szükséglet az alföldön soha sem enyészik el!*

Mert egy netáni pozsonyi, soproni vagy kassai egyetem a szükségletet nem enyészteni el, mert ezek föllállítása által az alföld szükséglete kielégítve nincs, s százados sérelme orvosolna nem lesz.

Ma annyi tény, hogy a budapesti egyetem túltömött; de túltömöttségét egy netáni pozsonyi egyetem el nem enyésztené. A kolozsvári egyetemnek meg van a maga provinciája, idő és áldozat kell, hogy ezen egyetem is virágzóvá lehessen.

A mi a budapesti egyetem túltömöttségét alászállítaná, az csak egy szegedi egyetem lehet.

Mindenekelőtt osztályozni kell azon szempontokat, melyek egy Szegeden föllábitandó egyetemre nézve irányadókul szolgálnak.

Azon általános s már föntebb kifejtett nemzet-föladati szempontokon kívül különösen figyelembe veendőek egy szegedi egyetem föllábitásánál a *nemzeti, országos tanügyi és városjöléti* szempontok. Ezek azon föbb tekintetek, melyekre egy szegedi egyetem eszméje jogosan alapitható, ugy azonban, hogy a nemzeti szempont mindig az első, s a másik kettőt, ha azt a viszonyok parancsolják, abszorbeálja is.

Annak, ki Szegedet ismeri, teljesen fölösleges nemzeti hivatását bizonyítani; de vannak számtalanok, fájdalom, még magyarországi születésűek is, kik Szegedet egynémely specialitásairól, egy bizonyos letűnt korszakról, és a legutóbbi árvizről ismerik. Nagyon kevesen vannak e magyar hazában, kik alkalmat vettek volna maguknak Szegedet történeti, nemzetgazdasági, ipari, kereskedelmi és nemzeti művelődési fontossága tekintetében figyelemre méltatni és tanulmányozni. De nem csak egyszerű polgárok, hanem előkelő államférfiak is vannak, kik Szeged küldetéséről, gyarmatosításáról fogalommal sem bírnak, ellenben rendkívüli

finom városi érzéket árulnak el, mihelyt Pozsonyról, Besztercebányáról, Bártfáról, Lőcséről, Eperjesről, Kaszáról vagy Nagy-Szebenről van szó.

Az ethnographiai ismeret nem volt az időben szükséges, mikor csak a *nemes* tett ember-számot; de azidőtől kezdve hagyományossá vált csak a felvidéki városok jelentőségét hangsúlyozni.

Maga Szeged, egész a szerencsétlen árvizig csak tudományos szemlélődés tárgyául szolgált. Két nagy tudományú férfiú hangoztatta az egyetemen, az akadémiában Szeged kitünőleg magyarfaji hivatását. Az egyik, egy veterán jogtudós, nem habozott kimondani, miként Szeged egyetlen, eleink által alapított magyar város; a másik, egy jeles ethnographus hirdeti könyvében, miként Szeged hivatásos központja a magyar faji népeletnek. Örvendetes jelenség, hogy a poros levéltárakból, a tudomány állapítja meg Szeged jelentőségét; de fájdalom, hogy ezen tudományos észlelések az államférfiak által soha sem vétettek tudomásul!

Nem veszik azt tudomásul, hogy Szeged a bánági és bácskai magyar elem szülőanyja, az alvidéki magyarosodás kaptára.

Alig egy századdal ezelőtt úgy Nicky korában, az egész Bánágban, sőt Bácskában is a magyar szó ismeretlen vala. Német, szerb, oláh és bolgáron kívül más elem nem lakott a Bánágban. Ma van Torontál, Temes és Krassóban több mint 100,000 magyar lélek; de ezen tekintélyes szám azon gyarmatokból fejlődött ki, melyet Szeged a múlt század utolján, e század elején, sőt még jelenben is rajonként bocsájt a Bánágba. Alapvetője lett Szeged különösen Torontál-megye alkotmányos érzületének. Azon 65,000-nyi kertész magyarság kizárólag szegedi földművelőkből

alakult telepítvény; a gyarmatosítási folyamat még maig is szakadatlanul foly Bánát felé.

Hasonlókép küldött Bácska felé is rajokat. Zenta, Ada, Ó-Becse és Ó-Kanizsa Szegednek megannyi leányvárosai.

Mindezen gyarmatosítási küldetést, mind pedig azt tekintve, hogy Szeged ezenkívül, tanítót, községi jegyzőt, lelkészt, sőt iparost is nagy mértékben képez az alvidéknek, különösen tekintve azt is, hogy Szeged egy alvidéki megizmosodott német kultúrának van hivatva sikeresen ellenállni, mindezekből: Szeged nagyjelentőségű nemzeti fontossága kétségtelen.

Mint világító torony kalauzul szolgál az alvidéki magyarságnak, s ha idegen elemek támadnak föl e haza s a magyarság ellen: Szeged mindenkori mentsvéra lesz, mint volt eddig is, — az alvidéki magyarságnak.

De másként is, nem szorul bizonyításra, hogy Szeged, két jelentékeny folyó összetalálkozásánál, az alföldi- és osztrák államvasút csatlakozásánál, az alföldnek és az alföldi magyarságnak igazi földrajzi központja, az országnak a főváros után legnagyobb és kereskedelemre nézve is második városa; azon körülmény folytán pedig, hogy tiszta magyar város, kétségtelen, miként nemzeti tekintetekből egyedül Szeged lehet azon város, hová egy alföldi egyetem illetékesen fölállítandó lesz.

Nem hagyhatni figyelmen kívül, ha már nemzeti szempontok annyira döntők az alföldön, azon szembezőkő tény, hogy a Bánátból és Bácskából nagy számu német, szerb és román-ajku fiú tanul évenként Szegeden; s mig itt az elemi- és közép-iskolákban magyarosodásuk alapja megvettetik; támogattatván a helybeli lakosság hazafias érzülete által is, — egy

felállítandott szegedi egyetemben végleges magyarosodásuk betetőzést nyerne. Igen Szegeden, hol a meleg patriotizmus mellett virágzó magyar népelet van, az egyetem magyarosodási föladata érthető, — nem azonban Pozsonyban, hol biztos kilátásunk lehet arra, miként egy ott föllállítandó egyetem tót maticákat és német burschenschaftokat fog teremteni az egyetem kebelében.

Különös figyelmet igényel még nemzeti szempontból azon helyzet, melyben Szeged a felé gravitáló tiszta magyar és nem-magyar városokkal szemben van. A magyar városok ugyanis Szeged körül fejlődnek ki leginkább s a legnagyobb lakosságú városok épen Szeged körül csoportosulnak, s e városban tetőződik be a legnagyobb város-kifejlődés az alföldön. A Szeged felé gravitáló egyedül magyar városok lakóinak száma 500,000-re rug, mely magában véve is egy tekintélyes elemét képezné egy szegedi egyetem provinciájának. E városok következők: H.-M.-Vásárhely, Makó, Szentés, Békés, Orosháza, B.-Csaba, Csongrád, Félegyháza, Halas, Majsa, Dorozsma, Szabadka, Baja, Ó.-Kanizsa, Zenta, Ada, Ó-Becse, stb. Másfelől egy leendő szegedi egyetem provinciájában egy nagyszámú idegen-ajkú város-csoport is tartozik, mely város-csoport lakóinak száma szintén megüti a 300-000-et. E városok következők: Nagy-Szent-Miklós, T.-Kanizsa, Mokrin, Nagy-Kikinda, Zombolya, Nagy-Becskerek, Temesvár, Lugos, Karánsebes, Csákova, Denta, Detta, Resicza, Versetz, Fehértemplom, Pancsova, Orsova, Nagy-Zombor, Újvidék, Futak, Új-Verbász.

Látni való ezekből, s a térképre csak egy tekintetet kell vetni, hogy Szeged egy nagy magyar és idegen-ajkú város-csoport határvonalán, központon fekszik.

A magyar és idegen nyelv-területek földrajzi találkozásánál egy város sem képes oly hatályos miszsiót kifejtteni oktatási intézeteivel, mint Szeged.

Második szempont alá esik az országos tanügyi tekintet.

A mik a tanintézetek célszerűtlen elhelyezésére nézve a nemzeti tekintetek tárgyalásánál elmondattak, szigorúan alkalmazható az, ha országos tanügyi olda láról vizsgáljuk is a harmadik egyetem kérdését. Az országos tanügyi tekintetek nem azt parancsolják, hogy a főiskolák az ország egyes kiváltságos részeiben állíttassanak föl, hanem igen is ott szerveztessenek, hol a magyarsági érdekeken kívül a *szükséglet* is parancsolólag lép föl.

Nagy tévedésbe esnék az, ki egy providenciális felsőbb tanügyi politikát Magyarországon fölfedezni képes lenne; mert azon rendszer, mely ma el van fogadva, egy minden tekintetben célra vezető tanügyi politika követelményeinek nem felel meg. A mint ma az akadémiák ügye áll, nem az újabb kormányok hibája; tagadhatatlan azonban, hogy az 1868-tóli kormányok a jogakadémiák ügyének törvényhozás útján rendezését rég napirendre hozhatták volna.

Kettős hibájuk van az akadémiáknak:

Először, nagy számuknál fogva nem bir mindegyik hivatásához mért erős provinciával;

Másodszor, az új tanulmányi rendszer szerint a jogi és állam-tudományi tudori fokozat el nem nyerhetése végett ezen akadémiák messze az egyetem mögött maradnak, sőt ezen, és a tanszabadság hiányában az egyetemek mellett teljesen fölöslegessé váltak; évről-évre tapasztalható hanyatlásuk, ezen állítás igazolásául szolgálnak.

Nem lehet megérteni országos tanügyi tekintetből mi célja lehet a győri akadémiának a pozsonyi, pápai

és pesti főiskolák között, vagy a mennyiben a magyar Győr mellett különös okok szólnak, akkor épen a pozsonyi jogi és bölcsészeti akadémiának mi hivatása lehet a nevezett intézetek mellett?

Vagy mi által van indokolva az ország keleti részében a nagyváradi akadémia föntartása, ha annyira szivünkön hordjuk a kolozsvári egyetem keleti hivatását, és óhajtjuk e főiskola mielőbbi fölvirágzását?!

De a mi nemzeti és országos szempontból nem indokolható és magyarázatra szorul: az a nagy-szebeni német jogakadémia megtürése. Eltekintve attól, hogy egy erdélyi egyetem mellett virágzó nagy-szebeni jogakadémia nem lehet, másrésztől, magának a kolozsvári egyetemnek kifejlődését is hátráltatja, kétségtelen, hogy egy *német akadémiának* Nagy-Szebenben lett szervezése, illetve meghagyása, a szász elem iránt tanúsított és eddig ki nem érdemelt kedveskedésben leli okát s veszedelmes praecedens arra, hogy más nemzetiségek hasonló kedvezményt követelhesse- nek. Ellenben országos tanügyi tekinteteből valóságos sérelem, hogy 1000 □ mértföldön lakó adózó polgárok érdeke mindekkoráig nem költötte fel a kormányon ülők figyelmét. A tanügynek is, a nemzetiségnek is üdvösebb lett volna, ha Szegeden, az alföld szívében állítottatott volna föl egy főiskola. A város, mely állami segély nélkül oly nagymérvű áldozatot hozott a tanügynek, melynek kebelében az alföldnek oly számos gyermeke nyer évente neveltetést: méltó arra, hogy buzgó törekvései és áldozatai egy főiskolában nyertek volna némi kompenzációt. Ezt kívánta volna Csongrád, Csanád-, Békés-, Torontál-, Bács-, Temes-, Krassó- és Szörény-megye érdeke.

De fájdalom, az alföld és Szeged érdeke vajmi ritkán talál kielégítésre, sőt épen azon érdekek közé

sülyedt, melyet kényelmes dolognak tartanak a folytonos elodázásra méltatni és soha sürgősnek nem tekinteni.

Addig, míg az akadémiák voltak napirenden, s régi szervezetükben is elég hasznot tehettek a tanügynek, addig egy akadémia elégítette volna ki Szeged igényeit; ma azonban, *midőn az összes akadémiák eltörlése is méltán lehetne napirenden*, Szegednek akadémiát adni inpraktikus és célra nem vezető lenne. Ma, egy tanerőkkel jól ellátott egyetemnek van értelme; vérszegénységben szenvedő akadémia a tanügynek csak hátrányára lehet!

A kormánynak belügyei közé tartozik, ha valjon az akadémiáknak megszüntetése után, s ezek költségén kívánja-e az egyetemet fölállítani? Közömbös kérdés marad ez Szegedre; fontos kérdés reá és az alföldre: egy egyetem fölállítása lehet.

Sok számos előnytől eltekintve, Szegednek 75—80 ezernyi magyar lakossága is egy oly kincs, melyet a nemzeti közművelődésre réges-régen ki kellett volna zsákmányolni kormánynak és törvényhozásnak egyaránt. Szeged azonban elég szerencsétlen, hogy ily módon még ki nem zsákmányoltatott.

Eltekintve még attól is, hogy természetes közlekedési előnyökön alapuló nevezetes kereskedelme, egy sajátos virágzásnak induló magyar ipara van, felette figyelemre méltó jelenség, közép- és elemi iskoláink idegenek általi túltömöttsége.

A szegedi főgymnázium minden időben egyike vala a legvirágzóbb közép-iskoláknak. Már e század elején is birt 800—850 tanulóval; oly jelenség, minőt évtizedek után sem produkált egyetlen hazai gymnázium sem, nem véve ki a fővárosi középiskolákat is. E fölötte nagy létszámot változó körülmények között

is megtartotta a szegedi főgymnázium. A hetvenes években ismét rohamosan emelkedett a tanulók száma úgyannyira, hogy a katasztrófa előtt az 1878/9. iskolai évben a szegedi főgymnázium tanulóinak száma 850-re rugott föl. Egy igen tekintélyes szám, melynek befogadására nem egy gymnázium lenne hivatva. — 1800-ban, majd később 1825 és 1826-ban is a gymnáziumi tanulók száma meghaladta a 800-at; tehát majdnem egy század bizonyít állandóan a mellett, hogy Szeged az alvidék valódi természetes és nem mesterséges központja.

Mennyire emporuma Szeged az alvidéknek, s különösen mily nagy szükségletét pótolja Torontál, Temes, Krassó, Bács, Szörény, Arad, Csanád és Csongrád tanuló-ifjúságának, kitünik ez a szegedi főgymnázium 1879. évi adataiból.

Illetőség szerint tanult a szegedi gymnáziumban: Torontálmegyei 200; Bács-Bodroghi 81; Temesi 53; Csongrádi 40; Csanádi 27; Krassói 24; Pestkiskuni 17; Békési 14; Aradi 11; Szörényi 9; Fehéri 4; Szatmári 3; Szabolcsi 2; Vas-, Veszprém- és Zalamegyei 6; Horvát-Szlavonország 3; Fölvidék 20; Dunántúl 14; szegedi illetőségű 343.

Egyedül Bánát és Bács-Bodroghra esik 400 szegedi gymnáziumban járt tanuló! . . . Tizántúlra . . . 100! Mindezen számok okoskodások, s ezer meg ezer érvek helyett ékesebben szólnak. Csupán a szegedi főgymnázium statisztikája elegendő arra, hogy Szeged nagy jelentősége kulturális és nemzeti hivatása azonnal fölismertessék, De hátra van még a reál és polgári, úgy az elemi iskolába járó vidéki tanulók rendkívüli nagy száma. Minden habozás nélkül ki lehet mondanunk, hogy a szegedi közép- és elemi iskolákba 1000-nél több vidéki tanul évenként.

Emeli e szám jelentőségét nagyban azon örven-
detes körülmény, hogy ezen 1000 vidéki tanuló nagy
része azon bánási és bácskai svábok gyermekei, kik
kulturájuk által az alvidék sorsára nagy befolyással
lesznek. Érdekében áll tehát az országnak, hogy ezen
Szegedre szokott idegen, de hazafias elemet a magyar
nemzeti eszmének, szokásoknak, a magyar nyelvnek
megnyerje, mert magyarosodásuk kiszámíthatlan hatás-
sal lesz az alvidéki politikai és nemzeti viszonyok ala-
kulására. A tények szólnak állításaink mellett.

A bánási és bácskai svábok szorgalmuk és taka-
rékosságuk által apródonkint kiforgatják a román és
szerb elemeket vagyonukból. Van számos község Bá-
nátban és Bácskában, melyek egy évtized előtt még
szerbek és románok voltak, ma már, jómódú svábok
foglalták el a teret. És ez a térfoglalás, ezen kiszorítási
tünetemény folyton nagyobb arányokat ölt; ma
már a svábok Szeged alatt Szent-Ivánig hatoltak, hol
a szerbség végvonaglóval küzd.

Az eszély, a politikai előrelátás azt parancsolja,
hogy az államhatalom a föntvázolt csodálatos tüne-
ményből okulást merítsen, s ne mulassza el ezen álla-
potot a magyar nemzetiség javára a legelőnyösebben
kizsákmányolni!

Érdekünkben áll, hogy az alvidéki, Szegeden járó
idegen ajkú gyermekeket ne csak a közép- és elemi
iskolai, — hanem a főtanodai tanfolyamra is Szeged-
hez kössük. Mert a mi jó és nemzeti eszméket azon
német fiú Szegeden magába szí, az ha Bécsbe vagy
Budapestre megy egyetemre, rendesen elpárolog.

Egy szegedi egyetem koncentrálná az összes alvi-
déki idegen ajkú tanulókat, kik is az élénk politikai
természetű szegedi magyar lakosság közt a hazafias és
magyarsági eszmék bajnokává nevelkednék föl.

Hallani elvétve oly féle érvelést is, hogy egy szegedi egyetem ép oly néptelen fogna lenni, mint a kolozsvári. Ezen érvelés fölötte sántikál, s leginkább azon forrásokból fakad, melyek nem tartják kényelmes dolognak egy leendő szegedi egyetem védelmére kelni.

Kötelességünk ennek cáfolatába bocsájtkozni. Mindenek előtt konstatálni szükséges ezen egyetem-ellenes érvvel szemben azt, hogy az egyetemek népességének hévmérői a középiskolák, illetve a gymnáziumok. A szegedi gymnázium népességére közölve lettek már fönebb az adatok; bár azon adatokból meggyőződhetni, hogy a szegedi gymnáziumban Torontál-, Temes-, Bács-, Arad-, Csanád-, Krassó-, Békés-, Pest- és Csongrád-megyéből álló körülbelül 800 □ mértföldnyi területről mintegy 600 tanuló járt az 1879-iki iskolai évben, nem számítva ide a szegedieket, még is egész kifejezője nem ezen szám Szeged központosító erejének. Tudvalevő dolog, miként az utóbbi években a gymnázium kénytelen volt a tanulóktól a fölvételt megtagadni a nagy szám miatt, nem jöhettek tehát már a nevezett vidékről sokan azért sem, mivel nem alaptalanul azt vélték, hogy a gymnázium nem képes az összes jelentkező tanulókat befogadni.

Okvetlen szükséges volna ezért Szegedre legalább is még egy állami gymnázium, mert ez esetben hova hamarabb fölemelkedik a gymnáziumi tanulók száma 1000-en fölülre.

Ezen örvendetes látogatottsága Szegednek hévmérőül szolgál egy szegedi egyetem népességére. De megjegyzendő, hogy a helybeli netáni két főgymnáziumon kívül még 10 főgymnázium esnék egy szegedi egyetemi provincia keretébe. Ezen gymnázium produkciója pedig oly nagy lenne, hogy 4 év alatt egy sze-

gedi egyetem hallgatóinak száma tetemesen meghaladná az ezeret.

Hogy ezek után mennyire téves azon aggodalom, hogy a szegedi egyetem ép úgy kongna az ürességtől mint a kolozsvári egyetem, szükségtelen tovább bizonyítgatni; csupán a kolozsvári egyetemre szükséges egyetmást elmondanunk.

Valami rendkívüli népes a kolozsvári egyetem soha sem lesz. Arisztokráciája nem Erdélyben képezi magát hanem Bécsben, Párisban és Svájcban. Középnemessége véghetlen szegény, iparossága nincs, minélfogva a kiképzetés ritka esetben emelkedik a közép-tanodai iskoláztatás mérvén túl. A társadalomban rejlik tehát Erdélyben a baj. S bár az alföld sokat szenvedett, erdélyi viszonyokat mindazonáltal alföldiekkel összehasonlítani igen téves eljárás lenne. Az alföld és alvidék egy jómódu földműves-osztálylyal, nem jelentéktelen iparos- és kereskedői elemmel bír, kik is nem egyedül az ősi birtokra fektetik existenciájukat, hanem az ipar, forgalom és kereskedelem tényezőire. Közönsége tehát egy szegedi egyetemnek lényegesen különböznék úgy a budapesti, mint a kolozsvári egyetemétől,

Ezek elsorolásával, miután körülményesen tisztába lennénk *az országos tanügyi szempontokkal*, nyugodt lélekkel térhetünk át az *anyagi vagyis város jóléti tekintetekre*.

Nem utolsó kérdés, sőt utógondolat nélkül is országos kérdésnek tekintendő a második magyar város anyagi jóléte. Az anyagi jólét, nem olyan mint a milyet Morus Tamás „Utópia“ című könyvében leír, hanem csak olyan közönséges polgári jólét, Szegeden rég nem ismert fogalmak közé tartozik. Pedig az idegen, ki e városban járt, legalább is Eldorádonak gondolta e várost. Igaz, a szegedi nép jellemében feküdt

— s ma a katasztrófa után is fekszik, szegénységéből tőkét nem csinálni, s szenelegni a nyomort, hanem neki lát a munkának, s ha mást nem, legalább a tisztességes mindennapit iparkodik magának biztosítani. Ez az erény aztán megmentette eddig a foltos ruhától, de nem a fokozatos elszegényedéstől.

De több már két évtizednél, mióta a tisztességes életmód és külső, a vagyoni hanyatlást palástolja a szegedi népnél, mely pedig kétségkívül egyike vala az ország leggazdagabb népei közül. De a sors kereke megváltozott. Negyven év előtt még Eldorádó volt valóban Szeged. A Tisza hemzsegett az idegen és helybeli hajóktól, a szegedi kereskedő egyformán ellátogatott Brassóba, Bukarestbe, Bécsbe, Lipcsébe, Czernovitzba, stb.; a szegedi nagyfuvaros-osztály szerepet játszott a belföldi kereskedelemben. A hajósok, magyar gabnakereskedők, nagyfuvarosok osztálya eltűnt. A kereskedelem modernebb alakot öltött, a gőzhajózás, vasut, kihozták sodrából a szegedi embert, s nem volt a ki az új helyzetbe belevezette volna.

Mesterséges központok keletkeztek; ipari és forgalmi emporumok a mindenkori kormányok protekciója nyomán alakultak. Fájdalom, e protekcióból Szegednek mi sem jutott. Rideg mellőzésében némán tűrte fokozatos aláhanyatlását. De még ezen helyzetében is meg kellett birkoznia egy elemmel, a Tiszával. Ki ne tudná, hogy Szeged elvégre elbukott a kifárasztó tusában? Bukása is tanulság a magyarnak!

Ma újraalkotásáról van szó. A fölépítésen kívül nem lényegtelen kérdés Szegedre a központosítás, s a központosításban az egyetem. Ki az, ki irígyelhetné Szegedet sár hajlékában; és ki az, ki a legnagyobb magyar várost kevesebbre méltatná a legkevesbé magyar városoknál?

Miért érdemelne kevesebb méltatást Szeged más városnál? 75 ezer lakójának eddig teljesített kötelessége is tetemes jogoknak felel meg. Ha Szeged újra fölépül is, nem lesz még az sem, a mi volt, ha a fölépülésre fordítani szükséges adósságok lerázására kezet nem nyújt neki az állam. Oly állapotokat teremteni, hogy Szeged számára ne csak a küzdés, de a polgári vagyonosodás is biztosított legyen: az állam egyik kiváló feladata. A feladatot megkönyíti egy szegedi egyetem. Odahelyezésével új szellem támad Szegeden: a remény és föltámadásé.

Három millió frtnál több haszna volt eddig az államnak Szegedből, s vajon ebből mi térült meg Szeged javára? — Közintézeteit maga tartotta fön. védelmét a víz ellen magáéból fedezte. Mi az tehát, mi egy állam keretében részére biztosított volt? Az örökös küzdelem az elem ellen, a polgári feladatok teljesítése helyett: a töltéseken rést állni.

S míg annyi áldozat mellett is Szeged tönkre ment, más városok a civilizáció kényelmében az állam által biztosított előnyökkel az anyagi jólétben sok száz lépéssel elhagyták Szegedet, mi nem szorul hosszas magyarázatra akkor, ha tudjuk miként számos város a központosítás által 7—8 milliónyi forgalmi előnybe jutott, míg Szeged ezalatt csak beszolgáltatót milliókat.

A számadás könnyű. A hová kevesebb foly be, mint mennyi kimegy, ott haladás nem áll be.

Az előnyök mik egy egyetemmel járnak, kiszámíthatlanok. Az építkezés nagyobb arányokat ölt, a forgalom emelkedik, szóval Szeged rekonstrukciójára rendkívül jó hatással volna.

Mindezek után, nehogy valaki azt hidje, hogy Szegednek egy főiskola elnyerésére irányult törekvései

újak, előadjuk történetét annak, mennyire iparkodott Szeged, s a szomszédos öt vármegye még a század elején egy szegedi főiskolát létesíteni!

Mert ez a mai törekvése Szegednek egy egyetemért, illetőleg egy alföldi jogakadémia létesítéseért nem újak. S ne higgye senki, mintha Szegednek ezen törekvése partikuláris önzésből venné eredetét. A mi elődeink 1800-tól 1833-ig, tehát 33 éven keresztül lankadni nem tudó buzgalommal azon voltak, hogy habár nagy áldozatok árán is, egy nemzeti főiskola létesíttessék valahára e városban, minthogy már az akkori nézetek szerint is virágzó gymnáziumukat méltólag úgy vélték betetőzni, ha e város kebelében legalább is egy jogakadémia állíttatik föl. Megkezdték tehát buzgó törekvésű polgáraink az előmunkálatokat még 1800-ban, és pedig a mi nekik bölcs belátásúl tudandó be, az alvidék notabilitásaival karöltve. A dolog haladt is annyira, hogy az alföldi szomszédos vármegyék pártoló irataikat beküldék Szegednek, de országgyűlés nem tartása miatt egy időre lekerült a napirendről.

A lezajlott francia háború után csak 1825-ben nyíltak meg ismét az országgyűlés termei. S a mi elődeink a jogakadémia ügyét akkor vették valóban komoly tárgyalás alá. Szemük előtt főindok gyanánt az akadémia létesítésére az állott, hogy az ébredni kezdő nemzeti szellem a nemzeti nyelv terjedését is vonja maga után, melynélfogva kívánatosnak látszott, hogy ez ország bármily nyelvű ifjúságának alkalom adassék a magyar nyelv elsajátítására.

Szeged város leghazafiasabb kötelességét vélte 1825-ben teljesíteni, midőn a virágzó gymnázium mellé az alvidéki és alföldi ifjúság számára egy jogakadémiát határozott fölállítani. S hogy a nemes város áldo-

zatkészességét kimutassa, s hogy az eszme valósítása rajta múlni ne látszassék, egy bizottságot küldött ki a célból, hogy az adna javaslatot: miféle alapból volna ezen akadémia föllállítható!? A bizottság Tápé, Kistelek községek és a hídvám jövedelmét jelölte ki; mit is a város universitása elfogadván, egyúttal egy díszes palota építését határozta el, Gebhardt építész terve szerint, 99,000 frt előirányzott költségben. Ekkép a jogakadémia számára felajánlott tőke értéke a mai számítás szerint 1 millió frtot képviselt. Valóban nagy-szerű áldozat!

Ily előkészületek után városunk kérvényt intézett 1827-ben az országgyűléshez, a melyben egy jogakadémia föllállítását kérte Szegeden, mellékelvén 1/2—5/10 alatt, Békés-, Csongrád-, Csanád-, Bács- és Torontál-megyék pártoló átíratait, a melyek valamennyien melegen ajánlják egy szegedi akadémia föllállítását, mivel, kifejezésük szerint, ez az alföld központja, a hol gyermekeik magyar szellemet szívnek be. Az országgyűlés 1827-ben ápril 9-én 212. ülésében tárgyalván az ügyet, a következő határozatot hozta:

6. Eadem Civitas petit etc. Kéreményre jelentette az Elölülő, hogy Szeged városa legközelebb egy folyamodást intézett Ő csász kir. Fő Herczegségéhez, az Ország Nádor Ispánjához és az Ország rendeihez, melyben az okait előadja, miért kívánja a kebelében föllállítandó akadémiát, s kiváltképen a folyamodásnak 11-ik pontja annyiból tekintetett érdemel, hogy a juridikai Fakultást maga költségén akarja föllállítani: — Mely folyamodás annak okáért elolvastatván; mint az Ország Gyűlés Írásai között CCXXIV-ik szám alatt látható; Ugyanazon mondott városnak követje utasításához képest az itt előfordult 3. 4. 5. 7. számok alatt levő postulátumai eránt föntartván a jövő Ország

Gyűléshez újra teendő folyamodását, most ezen 6-ik szám alatt levő iránt szóval is a Statusoknak pártfogásukat, és hogy külső Városának ezen kivánságát Ő Felsege elejébe kedvező ajánlattal felterjeszteni méltóztassanak, kérte. — Mely figyelmet érdemlő felajánlása mellett a folyamodó méltónak találtatott, hogy kérése Ő Felségénél elősegíttessen s annál fogva következő végzés tétetett:

„Ad 6-um Postulatum hoc Civitatis Szegedinensis Suae Majestatis Sacratissimae demisse, cum obsecundatione proponendum esse censet. SS. et OO. vel eo ex fundamento, quod praeatae Civitas exhibiti hae pecasione Recursus sub puncto II-o Studium Juridicum propriis impensis instaurare pronam se declaret.“

Mint látjuk, az országgyűlés kedvező hangulattal fogadta Szeged város kérelmét s jónak találta azt Ő felsége elé pártolólágg terjeszteni. A királytól áttették az ügyet a m. kir. helytartó tanácshoz: ez aztán 3 évi kötődéseivel kifárasztotta a nemes várost, minek folytán elcsüggedve beszűntették a jogakadémia tárgyalását.

Az ezen emlékirathoz csatolt mellékletekből kitűnik, miként Szegeden kívül öt szomszédos nagy megye kérte a szegedi akadémia föllállítását; kérték pedig 1802-ben! 1827-ben az országgyűlés megleghangú határozatában pártolta ezen ügyet és Ő Felsege különös figyelmébe ajánlotta.

Tehát a sérelem innen-onnan százados lesz. Nincs is egyéb hátra, minthogy a hivatkozott országgyűlési határozatot a mostani magyar kormány respektálja, s állítsa fel a szegedi egyetemet. Csak dicső elődeink végrendeletét hajtja végre.

Az egyetem föllállítását fölötte megkönnyíti a helybeli főreáliskolai palota. Ezen impozáns palota úgy

sem a reáliskola szerény igényeihez van mérve. A belső egyetemi tanszakok bátran elférnek benne. Klinikának pedig kitűnően megfelel a rókusai közkórház.

A hazai közönség, az állam- és kormány-férfiak, valamint a szakemberek ítélete alá bocsájtjuk ezután, ha valjon egy szegedi egyetem fölállítása célszerű e nemzetiségi és országos tanügyi szempontokból? Ítélet alá bocsájtjuk azt is, hogy az általunk halomra hordott adatok nem a legsürgősebben parancsolják-e a szegedi egyetem fölállítását? Nem óriási mulasztás-e eddig is, hogy 1000 □ mértföld, a magyarság zöme főiskola nélkül hagyatott. Nem áll-e érdekünkben, hogy a nemzeti elem tudományos és közpályákon minél nagyobb százalékban jelentkezzen? Mi szegediek kitérünk a válasz elől. Ez emlékiratunk manifesztációjául szolgáljon annak, miszerint szavunkat emelni a nemzethez, a törvényhozáshoz nem mulasztottuk el, s így ezek tudatában, reménnyel és bizalommal, főleg nyugodt lelkiismerettel várjuk jogos kérelmünk végkimenetelét.

A tanügyi bizottságnak 1879-ik évi szeptember 27-én tartott ülésében hozott megbízásából:

Vass Pál,
vár. aljegyző.

Szeged sz. kir. város köztörvényhatósági bizottságának 1879. évi november 23-án tartott rendkívüli ülése alkalmával.

503. Olyastatott a tanügyi szakbizottságnak f. évi október 27-én tartott üléséből tett azon előterjesztése, hogy a múlt év folyamán felsőbbi kezdeményezésre tárgyalások indultak meg a 3-ik egyetemnek Pozsonyban leendő fölállítása tárgyában, azonban a hazai sajtó élénk nyilatkozataival ez egyetemnek Szegeden leendő felállítását találta kívánatosnak, mire a kérdés egyelőre

a napirendről letünt, s csak ujabban merült fel ismét azon alkalomból, hogy felsőbb helyen mind komolyabbnak látszó lépések tettek a pozsonyi egyetem megvalósítása irányában, de a hazai sajtó s az országos közvélemény most még élénkebben nyilvánul az irányban, hogy a harmadik egyetem Szegeden állíttassék föl.

Ily mozgalommal szemben a jelentő szakbizottság elodázhatlan kötelességének ismerte a kérdéssel foglalkozni, s azon megállapodását nyilvánítja, hogy azon nemzeti hivatásnál fogva, melyet Szeged az ország délvidéki irányában teljesít, a kereskedelem, ipar s forgalomra fölöttébb kitűnő földrajzi fekvése, közlekedési előnyei, vegyítetlen magyar lakosságánál fogva a város az egyetem befogadására nemcsak alkalmas, képes, de sőt arra különösen jogosult, s a törvényhatóság ez irányban határozott nyilatkozat-tételre hivatik fel annak megérintésével, hogy a feállítatni tervelt egyetemnek Szegeden leendő elhelyezését csak áldozatok hozatalával lehet elérni, s ez áldozatokat a város közönsége mostani sujtott helyzetében is meghozni igyekezzék, s e végből a palotaszerű főreáltanodai épület az egyetem számára felajánlandó volna, s a még szükséges férhelyek előállításához ingyen telkek ajánltassanak fel. — Egyuttal jelentő bizottság Vass Pál aljegyző által szerkesztett, s a Szegeden felállítandó egyetem tárgyában minden irányban kimerítő s indokolt emlékiratot mutat be oly javaslattal, hogy az a törvényhatóságoknak az országgyűléshez intézendő pártoló felirataik megtétele tekintetéből megküldessék, továbbá ugyane célból a törvényhatóság a képviselőházhoz felirati kérelmet intézzen, s az ügynek hatályosabb előmozdítása tekintetéből királyi biztos ur ő nagyméltóságához, ugyszintén a felsőbb intéző körökhez tekintélyesebb küldöttségek neveztessenek ki.

V.

Jelentő küldöttségnek ezen javaslatai közhelyeslés közt fogadtatnak, s a harmadik egyetemnek Szegeden leendő felállítását a törvényhozás és a felsőbb döntő köröknél kérelmezni e törvényhatóság elhatározta, s e végből Vass Pál aljegyző által szerkesztett nagybecsű emlékirat ezeröttszáz példányban kinyomandó, s a törvényhatóságok, a törvényhozás tagjai, s a tanügybarátoknak megküldendő oly kérelem és körirat kíséretében, hogy az emlékirat alapján az új egyetemnek Szegeden leendő felállítása tekintetéből a törvényhozáshoz pártoló felirati kérelmeket intézni, s illetőleg a törvényhozás előtt a kérdés eldöntésénél a város kérelme értelmében kedvezőleg közrehatni méltóztassanak.

Az új egyetemnek Szegeden leendő felállítása iránt a képviselőházhhoz benyújtandó felirati kérelemnek különös pártolás alá vétele tekintetéből Tisza Lajos kir. biztos ur ő nagyméltóságához, valamint a királyi kormány, de sőt Ő császári és apostoli királyi Főlségéhez küldöttségek bocsájtatnak, s e küldöttségek tagjai a jövő ülés alkalmával fognak kijelölni; s felkérendő egyúttal a város sorsa iránt mindig meleg érdeklődéssel viseltető Hód-Mező-Vásárhely testvér-törvényhatóság közönsége, hogy e küldöttséghez csatlakozni s e város fontos kérelmének teljesülését előmozdítani sziveskedjék.

Ez alkalomból egyúttal Vass Pál aljegyzőnek az emlékirat szerkesztése, s a munka anyagának gondos tanulmányal tett egybegyűjtése körül kiválólag tanúsított buzgalma és eredményes fáradozásaiért elismerés és hálás köszönet nyilváníttatik.

Kiadta :

Reizner János,

főjegyző.

Ezen melléletekben közöltetnek latin eredetiből fordítva azon okmányok, melyek Szegednek egy főiskola elnyeréseért e század elején kifejtett törekvéséről tanuskodnak; közöltetik azonkívül Bács-, Békés-, Csanád-, Csongrád- és Torontálmegye pártoló nyilatkozata a Szegeden föllálitandó jogakadémia mellett. A nevezett megyék nyilatkozata mind 1802-ből van keltezve.

I.

Szeged város felirata I. Ferenc királyhoz.

Legszentebb császári-királyi és apostoli Fölség,

Legkegyelmesebb, legjóságosabb Urunk!

Az évkönyvek tanubizonyságot tesznek arról, hogy Legszentebb Felsőgednek legmagasztosabb jogára alatt Isten akaratából élő népek jóléte mindenkor Atyai gondjainak legfőbbikét képezte.

Legbensőbb fiúi hálával újítjuk meg emlékeztünkben és mindörökké újítandjuk meg annak emlékét, hogy Legszentebb Felsőged a közelmúlt évtizedekben, a midőn a felforgatásnak vészthozó s mindenre, a mi évszázadok hosszú sorában, a legsanyarúbb viszontagságok s tömérdek bajok fürgetegében is szentnek és üdvösnek bizonyult be, egyaránt kiterjedő dühe igen sok országot megtámadott és istentelen fegyverrel Legszentebb Felsőgednek örökös tartományaiba, mi több, magába e legkedvesebb hazánkba is elhatott és mindenfelé pusztítással és elnyomással fenyegetődött, — hogy (mondjuk) az államügyek ezen fölötté szorult állapotában, nem gondolván saját egészségével s lehetőleg megfeszítvén minden testi s lelki erejét, éjjel-nappal a legkegyelmesebben egyesegyedül arra törekedett, hogy, kiüzetvén a bős ellenség, hű népei a jótékony béke visszatérte után a sebeket ápolhassák s

boldogságuknak úgy megalapításán mint annak fentartásán s gyarapításán munkálkodhassanak.

Mi bizonyára nem vagyunk képesek a világ s az országok legfőbb Kormányzójának elegendő hálát adni azért, hogy Ő Legszentebb Felségednek legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy annyi, oly nagy, oly véghetetlenül vészthozó fergeteget hősi kebelrel s bátor lélekkel legyőzhessen; Őt akarjuk legforróbb imáinkban szüntelenül arra kérni, hogy Legszentebb Felségedet ezentúl is még igen soká tartsa, hogy ekként jövőben is a forrón szeretett fejedelem jószágos, békeszerető, kegyes s bölcs kormányzása által boldogíttassunk.

Azon tény pedig, hogy Atyai gondoskodása, jósága és kegyessége számtalan emléke közt, a melyeket Felséged Szentsége uralkodása óta négy évtized óta emelni méltóztatott s (a mi napjainkban is) tényleg emelni méltóztatik, s a melyek méltók arra, hogy mint dicsők minden időben a történelem lapjain ragyogjanak, Legszentebb Felséged főfő gondjainak nem csekély részét, és pedig a birodalom legválságosabb napjaiban is, a haza reményeként serdülő ifjuság célszerű neveltetése képezte, bizalomra hangolja kebleinket, midőn ugyanis azon erős reményt tápláljuk, hogy Felséged Szentsége e jelen hódolatteljes könyörgésünket, a mely oda irányul, hogy szabad kir. városunkban, Szegeden, az ötödik országos akademia vagy legalább jogtudományi tanfolyam, minő Egerben is létezik, alapíttassék, a legkegyelmesebben meghallgatni s annak életbeléptetését legkegyelmesebben elrendelni méltóztatik.

Előrebocsátván legalázatosabb kérelmünk végcélját, annak támogatására következő érveket vagyunk bátrak fölsorolni:

1. Arra, hogy egyesek ép úgy, mint az egész állam boldogok lehessenek, megkivántatik Istennek, enenmagunknak, felebarátainknak s azon viszonynak ismerete, melyben egy jóra való, békés s szorgalmas polgár áll fejedelméhez, meg az egész polgárzathoz, nemkülönb az ezen ismeretből eredő kötelességek állandó teljesítése.

Miután az erre vonatkozó tanok a tudományok semmi más osztályzatában sem szoktak hathatósban bevésni az elmékbe, mint a jogtudományi folyamban s miután továbbá föltételezhető, hogy a polgárok minden bizonynyal készségesebben fogják akként szabni cselekedeteiket, hogy ez által a közös jólét megőriztessék, ha a vállaikra nehezedő kötelességek elviselésére teljesen képesítve lesznek, nem lehet többé kétség az iránt, hogy ezen tanintézeteket az állam erőihez képest szaporítani kell.

2. Napról-napra előhaladván hazánkban a művelődés, a joghallgatók száma annyira fölszaporodott, hogy a már fönálló újabb intézetek alig képesek azokat valamennyit befogadni.

3. Magyarország alsóbb részei, kiindulási pontokul Pestet, Győrt, Zágrábot és Nagyváradot véve föl, a melyek pedig 3 millió és ennél is több lakost számlálnak, teljesen híjával vannak egy jogtudományi intézetnek, a miért is kénytelenek az ifjak idő- és pénzbeli veszteséggel 30, 40 és több mértföldnyire távoleső más jogi intézeteket fölkeresni. E hátrányok mind igen könnyen megszűnnének, ha a mi városunkban, mint az alsó részek középpontjában, az általunk kérvényezett jogi intézet állíttatnék föl.

4. Fölötte nagy gondok és pénzbeli áldozatok folytán városunk rajzzal összekötött főelemi iskolákkal, jól rendezett gymnasiummal és bölcsészeti tanfolyammal s

kitünően fölszerelt természettani szertárral bir, melyek mindannyi előkészületi lépcsőzetek az akademiára.

5. Fölsorolván a városi kincstár ezen eddig viselt és ezentúl is viselendő kiadásait, nem kételkedünk, hogy, főleg az erre való tekintetből, a mi városunk mindenkép kiváló pártfogást érdemel.

6. Minthogy a tanuló-ifjuság száma a helybeli gymnasiumban 473-ra, a lyceumban pedig 335-re rug, úgy már maga ezen szaporodás hathatósan bizonyítja, hogy egy jogtudományi tanfolyam megnyitása nálunk nemcsak hasznos, de szükséges is.

7. Minthogy nálunk az élelmezés és a szállás olcsóbbak mint másutt, minthogy továbbá az erkölcsrontó csábok is távol vannak innen, a mi pedig az ifjuság nevelésében főfő figyelemre méltatandó, úgy kérésünk ez oldalról is támogattatik.

8. Az ország több törvényhatósága bensőleg lévén meggyőződve az országnak ezen részére fölállítandó jogtudományi tanintézet szükségéről már azon oknál fogva is, hogy a pécsi akadémia Győrre tétetett át, hathatósan azt szorgalmazta, hogy Szegeden akadémia alapíttassék. Bizonyítják ezt öt vármegyének, úgymint: Bács, Békés, Csanád, Csongrád és Torontál. sat. alatt ide csatolt részint hiteles levelei, részint a magasabb helyen történt fölterjesztései.

9. Nem lévén közel jogtudományi tanintézet, igen számosan, mint azt mindennapi tapasztalás tanítja, részint az uti költségek megkimélése végett s azon tekintetből, hogy másutt az élelmezés és a szállás drágább, részint pedig pénz-szüke miatt a jogi tudományok hallgatásából végkép kizáratnak, a kik különben a mi nagy kiterjedésű s meglehetősen népes városunkban vagy egyszerű életmód mellett ellehetnének vagy magukat adott órákból föntarthatnák. És mennyi tehet-

ség, kérjük, enyészik el ily módon? hány s mily jeles ügyvéd, tisztviselő s a közügyek más serény s ügyes vezetője kerülhetne ki azokból?

10. Szeged városa boldogabb időkben oly kiterjedt, annyira virágzó vala, hogy az egész Duna és Tisza között elterjedő, nagyobbbrészt legelőnek szolgáló területet birta, s százezerre rugván az emberek száma, azon kitüntetésben is részesült, hogy több országgyűlésnek és a királynak előkelő országnagyokkal és külföldi követekkel való találkozásának szolgált színhelyéül, úgy, hogy kevés hozzáfogható város volt a hazában. De midőn idő folytán rosszabbra fordult a dolgok állapota, a város egészen elhagyatottá vált, annyira, hogy a zsarnok török uralom megszüntetése után sem lehetett oly szerencsés, hogy csak távolról is visszanyerje régi hatalmát és fényét; — mi több, elvesztvén vámbevételeinek legnagyobb és jogainak tetemes részét, minthogy nagyobb kiterjedésű hatósági területek szomszédságában van, nem tartózkodván benne földi hatalmasok, kik pedig első sorban talpra állíthatnák a várost anyagilag, mostantól sem igen remélheti, hogy visszatérend valaha régi virágzása. Városunk tehát akként vélekedik, hogy a nyilvános tanintézetek elhelyezésénél kiválókép Felsőszeged Szent-ségének legkegyelmesebb tekintetbevételét, hogy ily módon, az emberek odacsődülése és az ez által előidézett pénzforgalom által, legalább némileg felüdüljön.

11. Végre alázatos kérésünket nem kevéssé ajánlja azon körülmény is, hogy a város jogi tanfolyam megalapításának esetében kivétel nélkül minden kiadást; az esetben pedig, ha akadémia állíttatnék föl, az erre szükséges telket és épületet a legnagyobb pénzáldozat mellett is önkényt és örömet ajánlja föl.

Hogy tehát ezen üdvös kérésünket az óhajtott siker koronázza, nem szününk meg Felséged Szentségét legmélyebb jobbágyi hódolattal újra meg újra arra kérni, hogy Felséged Szentsége egy újabb emléket csatoljon az eddigiekhez, melyek mindmegannyi arról tanuskodnak, hogy Felséged népeinek haladását szíven hordozza.

Legszentebb Felségednek

Szegeden 1827. jan. 27-án;

alázatos örökké hű alattvalói:

*N. N. főbíró, polgármester, a tanács,
és Szeged szab. kir. város választott
kommunitása.*

II.

Bácsmegeye pártoló nyilatkozata.

Felséges stb.

Magas Helytartótanács! stb.

Szeged sz. kir. városának hatósága tudomásunkra hozta, hogy, miután Ő Felségének Szentsége jónak találta a pécsi tudományos akadémiát Győrre áttenni, ő Ő Felsége Szentségéhez akar folyamodni oly célból, hogy a pozsonyi akadémia Szegedre tétessék át, s arra kér bennünket, hogy ebbeli előterjesztését támogassuk. Miután pedig a beadandó folyamodvány egyéb indokai közül leginkább az érdemel figyelmet, hogy a pécsi akadémia áttétele folytán Magyarország ezen alsó vidékének nagyszámú ifjúsága, meg levén fosztva az alkalomtól, hogy az akadémiákban előadatni szokott tudományokat hallgathassa, 30 és több mértföldnyire eső akadémiákat kénytelen fölkeresni, a mi a közlekedés nehézsége mellett roppant pénz- és időbeli áldozattal jár; miután továbbá a felső vidékről, a melynek ifjúsága azelőtt Pozsonyban szokta volt végezni tanulmányait, akkor is elegendőkép lesz gondoskodva, ha Pozsonyban az akadémia, tekintettel Győr városának szomszédságára, beszünttetetik: elhatároztuk, hogy a felebb nevezett városnak kérvényét egy általunk kiállított hites levél által Felségednek és

a magas magyar kir. Helytartó-tanácsnak alázatosan ajánljuk, annál is inkább, minthogy Szegeden, a mely az akadémia nélkül szükölködő országrészek központját képezi, létezik már egy rendes gymnasium, nemkülönben a városi kincstárból föntartott bölcsészeti és rajzfolyam is, s minthogy továbbá a város az akadémia Szegedre való áttételének esetére egyéb kedvezményeken kívül még telket is ígér, a melyen a jogi tudományok előadására szükséges épületet emelni lehessen. Kik egyébiránt sat.

Kelt Zombor városában tartott közgyűlésünkben 1802. nov. 3-án.

III.

Békésmegye pártoló nyilatkozata.

Tekintetes Tanács!

Miután a tanügy megállapított rendszeréhez képest az ország négy kerülete közül mindegyiknek kell egy magasabb tanintézettel vagyis akadémiával birnia, azt hiszszük, hogy minden közbejárásunk eredménytelen fog maradni arra nézve, hogy az eddig Pécssett főnállott, most pedig Győrre áttett akadémia Szegeden állíttassék föl; mert míg ez által a Tiszántúli kerületnek két akadémia is jutna, addig a Tiszáninneri kerület egygyel sem birna.

Minthogy azonban önkénytelenül is el kell ismerünk, hogy a Tekintetes Tanácsnak f. é. szeptember 3-án kelt és hozzánk intézett becses levelében kifejtett indokok és érvek fölötte fontosak, úgy hiszszük, hogy a cél elérésére tanácsosabb lesz, ha a Tekintetes Tanács ezen vidéknek, de főleg a bánáság előnyét és mívelődését szem előtt tartva, egyenesen azt kérvényezi s azért esedez Ő Fölségéhez, hogy Szeged szab. kir. városában egy ötödik akadémiát állítani méltóztassék.

Kelt Gyula városában folytatólagosan tartott közgyülésünkben, dec. 3-án 1802.

Lekötelezett szolgái: *Békésmegye összes képviselete.*

IV.

Csanádmegye pártoló nyilatkozata.

Mi, Csanádmegye egyháznagyjainak, báróinak, mágnásainak és nemeseinek összessége emlékül hagyjuk s mindenkinek, a kinek azt tudni hasznos, tudomására hozzuk, hogy, midőn mi az alább megnevezett évben, napon, hónapban és helyen a végett gyűltünk egybe, hogy bizonyos nehéz dolgokat vitassunk meg, melyek az ország legfőbb urának adandó szolgálmányokra és ezen megye ezentuli s békéesebb állapotaira vonatkoznak, az akkor általunk tartott közgyűlésben Szeged sz. kir. városának f. év szept. 3-ikáról keltezett levele olvastatott föl, melyben fölkértünk, hogy a nevezett városnak, mely a legmagasabb helyen alázatos fölterjesztést készül tenni e végett, hogy Pozsonyból kebelébe tétessék át az akadémia, hites levelet állítsunk ki arra nézve, hogy amaz akadémia, tekintetbe véve az ország fekvését, Szegeden szükségesebb és hasznosabb leend mint Pozsonyban, a mely különben is igen közel fekszik Györhöz, melybe áttétetett a pécsi akadémia.

Azonban hogy a felebb nevezett város üdvös szándékát ne csak tényleges és méltányos bizonyítvány által támogassuk, hanem azt megfelelő ajánlólevéllel is kísérjük, ezt úgy ezen vidéknek mint az egész országnak jóléte teszi kívánatossá!

25 Miután ugyanis az 1723-iki évben hozott 70. törvénycikk értelmében az országban fölállítandó akadémiáknak azon fő-fő céljok van, hogy azokban úgy politikai mint hadügyi és egyházi tudományok adasanak elő, s miután így ezen intézetek az ország összes lakóinak javára és hasznára hozattak be és alapítottak, ebből közvetlenül következik, hogy, miután az akadémiái tudományokból eredő haszonban és jólétben az ország valamennyi részeit arányosan kell részesíteni, erre nézve alapúl és kiindulási pontul ez országrészek közti távolság szükséges fölvenni. Minthogy pedig Magyarország ezen alvidékétől a fennálló akadémiák 20, 30 s több mértföldnyire távol vannak, azért az akadémiái tanulmányokra menő ifjúknak szülei, a nagyobb mérvű pénzbeli költség, fáradoalmak és bajok által gátoltatva, soha sem részesülhetnek azon haszonban, mely különben az akadémiáknak az ország területén való arányos elhelyezéséből rájuk háromolhatnék; de ép azért a két akadémiának, a pozsonyinak t. i. és a győrinek egymáshoz való közelléte sem felel meg az arányos közösségnek és az ország valamennyi részére egyenlőképen hárulható haszonnak.

1939 Egy akadémiának az alvidéken való fölállítását célszerűnek tünteti föl még magának ezen alvidéknek, nem különben a szomszéd és az országba való becikkelt Bácság nagyobb kiterjedése is; a gymnáziumok, főelemi és népiskola csekély száma; továbbá az, hogy a fennálló akadémiák nagy távolsága következtében a csanádi egyházmegyében gyakran hiány áll be, a papi egyénekben, végre a nép nyersesége, a mely nélkülözvén az akadémiái műveltséget, ezzel együtt nélkülözi az ez által föltételezett finomultság áldásait is.

1939 Szeged városa az akadémiában szükölködő vidék középpontjában fekszik, s ha tekintetbe vesszük fek-

vésének természetes kellemeit, egészséges levegőjét és ivóvizét, továbbá azt, hogy ott, a két folyó, Tisza és Maros összefolyásánál az élelmi szerek és minden egyéb a mindennapi szükségletek fedezésére megkivánt dolgok olcsóbbak és könnyebben is megszerezhetők; ha kellőkép méltányoljuk a könyvnyomda előnyeit, a szállások olcsó és kényelmes mivoltát, a lakosok jó, az ifjúságot a romlottságtól megóvó erkölceit, úgy eltekintve még egyéb, hasontermészetű indoktól, világosan látható, hogy a pozsonyi akadémiát Szegedre kellene áttenni.

Idejárul még, hogy a bölcsészeti tanfolyam, a rajziskola és a gymnázium a város költségén való fölállítására és felszerelésére, miután ezen intézetek az akadémia mintegy lényeges részét képezik, megkímélné a kir. kincstárt sok, az akadémia javára teendő kiadás szükségességétől, míg másrészt Szeged városa mint oly hely, a hol elszórva németek is laknak, de a mely mégis tulnyomó részben magyar, az ország azon óhajának és szándokának, hogy a magyar nyelv terjedjen és finomuljon, leginkább megfelelne.

Midőn tehát mi ezen érvek alapján a felebb nevezett város kérését, a mely azt célozza, hogy ezen vidék is a tudományok áldásaiban részesüljön, egész terjedelmében magunkévá tesszük, úgy neki arra nézve, hogy a pozsonyi akadémia kebelébe tétessék át, nem csak ezen hites levelünket állítottuk ki, hanem jónak véltük Szeged városának ezen üdvös szándékát a mi legalázatosabb könyörgésünkkel és az ajánlás minden nemével is kísérni.

Kelt Makó püspöki városában folytatólagosan tartott közgyűlésünkben 1802-iki nov. 30-án. (P. H.) Olvastatott és kiállítatott *Csepcsányi Pál*, csanádmegyei hites rendes jegyző és a birói tábla ülnöke által.

a jogi tanintézet számára szükséges felkelés a
tanulmányi alapot azon kiadásoktól, minőkkel egy-
telik megszerzése volna másutt egybekötve, meg-
nézni; hogy ezen nagy kiterjedésű város a tanuló-
bármily nagy számban képes magába fogadni; hogy
levegője egészséges; hogy ott a féklenségre hajló
ifjúság igen könnyen szemmel tartható s hogy szoktak

Csongrád megye pártoló nyilatkozata.

Mi, Csongrád megye egyháznagyjainak, báróinak, mágnásainak és nemeseinek összessége emlékül hagyjuk és mindenkinek, a kinek azt tudni hasznos, tudomására hozzuk, hogy, midőn mi az alább megnevezett évben, napon, hónapban és helyen a végett gyűltünk egybe, hogy bizonyos dolgokat és ügyeket vitassunk meg, melyek az ország legfőbb urának adandó szolgálmányokra és azzal szoros összefüggésben a közjó gyarapodására vonatkoznak, az akkor általunk tartott közgyűlésben Szeged sz. kir. város, mely a mi területünkön fekszik, tiszteletteljesen hozzánk fordult, előadván, hogy, miután Ő Felsége Szentségének legmagasabb akarata folytán a tudományok akadémiaja Pécsről Győrre tétetett át — holott a felső vidék különben is eléggé el van látva az ifjúság tanítására szánt akadémiákkal — ez által az alvidék, mely egyetlen jogi tanintézettel sem rendelkezik, arra látja magát kényszerítve, hogy fiait nagyobb költségeken igen távol eső akadémiákba küldje, őket ezen nagy távolság következtében az apai felügyelet alól kivonja s ekként az apáknak aggodalomra alapos okot szolgáltatson; hogy továbbá a város bölcsészeti tanfolyammal és rajziskolával bír, a melyek magának a városnak költségén emeltettek s elégséges alappal is rendelkeznek; hogy a város, hazafias érzelmeitől indítatva, kész

a jogi tanintézet számára szükséges telket adni s a tanulmányi alapot azon kiadásoktól, minőkkel egy ily telek megszerzése volna másutt egybekötve, megkímélni; hogy ezen nagy kiterjedésű város a tanulók bármily nagy számát képes magába fogadni; hogy levegője egészséges; hogy ott a féktelenségre hajló ifjúság igen könnyen szemmel tartható s hogy szokták is szemmel tartatni; hogy továbbá a gondos apák jobban felügyelhetnek gyermekeikre, ha azok közelökben maradnak, s hogy fiaik vágyait, akkor, midőn már az ember szeret kedvének szabad folyást engedni, inkább szabályozhatják s szükség esetén megfékezhetik s fölismervén a megfelelő gyógyszert, őket szorgalomra és jó erkölcsökre serkentetik; hogy végre ott a mindennapi élet is olcsóbb. Mi tehát mindezeknek alapján készek vagyunk a nevezett városnak Kir. Felsőged legmagasztosabb trónja elé terjesztett abbeli alázatos kérését, hogy a felebb említett akadémia Felsőged császári-királyi kegyelméből Szegedre tétessék át, közbenjárásunkkal és legalázatosabb közvetítésünkkel támogatni, még pedig annál is inkább, mennyivel bizonyosabb, hogy az állam jóléte az ifjúságnak, a mely egykoron az ország közügyeit fogja intézni, kellő neveltetésétől s taníttatásától függ, s mennyivel továbbá bizonyosabb az is, hogy ezen Tiszavidék hosszában-széltében minden akadémiát nélkülöz. Hogy tehát ezen vidék is kevesebb költséggel a nyilvános nevelés üdvös áldásaiban részesülhessen, mi dicséretesnek találtuk a felebb nevezett Szeged városának igazságos, üdvös és hazafias kérését ezen, hiteles pecsétünket viselő levelünkkel támogatni. Kelt Szeged sz. kir. városában folytatólágon tartott közgyűlésünkben az Úr 1802-ki évében márc. 23-án. Kiállítva: *Benitzky Miklós*, hites jegyző által.

VI.

Torontálmegye pártoló nyilatkozata.

Császári-Királyi Felség stb.!

Felséged Tanácsának körleveléből megértettük, hogy Felséged Szentségének kegyes parancsára a tudományok székhelye Pécsről f. é. nov. 1-én Győr szab. kir. városába teendő át. Minthogy pedig ezen áttétel következtében ama felső vidékről, a melynek ifjúsága eddig a pozsonyi akadémiában szokta volt végezni tanulmányait, a nélkül is elegendőkép gondoskodva lenne, hogy a Győrhöz nagyon közel fekvő Pozsonyban az akadémiát továbbra is meg kellene hagyni; minthogy továbbá ezen alvidék nagyszámu ifjúságát is a haza reménydús támaszaivá kell nevelni, mindez mindjárt kezdetben szívünkben azon vágyat keltette föl, hogy Felséged Szentségéhez azon legalázatosabb kéréssel forduljunk, hogy kegyesen tekintetbe véve azt, hogy ezen alsó vidéktől a tudományos kiképeztetés minden lehetősége meg van vonva, kegyelmesen elrendelni méltóztassék, hogy a pozsonyi akadémia hozzánk közelebb tétessék át; most pedig, midőn azon megbízható hírt vettük, hogy Szeged sz. kir. városa Felséged Szentségének trónja elé azon legalázatosabb kérésével készül járulni, hogy a pozsonyi akadémia kebelébe tétessék át, a buzgó részvét, minővel a magyar ifjúságnak, a haza ezen legnemesebb kincsének

tanítása, előnyei és boldogulhatása iránt el vagyunk telve, továbbá a szülők óhajai, kik fiaikat a kellő nevelés áldásaiban részesíteni kívánják, kötelességgé teszik nekünk, hogy e dologban Szeged városa legalázatosabb könyörgéséhez a mieinket is bizalomteljesen csatoljuk.

Legkegyelmesebb Urunk! Ha tekintetbe vesszük, hogy az ország ezen alvidékén növekvő ifjuság a kellő neveltetés és kineveltetés minden alkalmától meg van fosztva; ha meggondoljuk, hogy neki 30 és több mértföldnyire távol eső akadémiákat kell fölkeresni, a mi, eltekintve az út fáradalmaiktól, mindig nagy pénzköltséggel s időveszteséggel jár; végre ha fontolóba vesszük, hogy e vidéken egy akadémia fölállítása már magának a nép finomítására is fölötte szükséges, úgy nem kételkedünk, hogy Felsőged Szentsége, a Kiről tudjuk, hogy az Istentől Rábízott népek javát atyai szivén hordja s hogy főkép a hazai ifjuság kellő neveltetését dicsőséges uralkodásának főgondjai közé számítja, abbeli kérésünket, hogy a pozsonyi akadémia Szegedre tétessék át, jóakaró szívvvel, kegyesen és annál készségesebben fogja teljesíteni, minthogy mig egyrészt ezen város az akadémiát nélkülöző alvidék középpontjában van, levegője egészséges, a megélhetés ott könnyebb, a romlásra szolgáló alkalomtól ment s mindaz, mi az akadémiai ifjuság szükségleteihez tartozik, igen könnyen megszerezhető, addig másrészt van ott bölcsészeti tanfolyam, rajziskola és teljes jól rendezett gymnasium, mely intézetek a gondos várostól alapítva egyesegyedül az ő költségén tartatnak fen, a város továbbá, ha a pozsonyi akadémia kegyes parancs folytán kebelébe tételnek át, kész Felsőged Szentségének tanulmányi alapját azon rendkívüli kiadásoktól megkímélni, a minöket másutt egy gymnasium, bölcsészeti tanfolyam és rajziskola

emelése igényelne, s hogy egyéb áldozatokat hallgatással mellőzzünk, a város egész készséggel s örömetelket is ad, a melyen a jogtudományi tanintézet fogna építtetni.

Magunkat Felséged Császári-Királyi kegyébe és jóindulatába ajánlva, maradunk jobbágyi tisztelettel és hódolattal. Kelt Nagy-Becskerek kincstári városában tartott közgyűlésünkben 1802-iki nov. 30-án. Olvastott és kiállított: *Horváth Péter*, Torontálmegye rendes jegyzője által.

VII.

Szeged város tanácsa által 1832-ben kiküldött bizottságának jelentése a jogakadémia föllállítása tárgyában.

Alább irottak az eránt lévén a Tekintetes Tanács által kiküldve, hogy a nagyméltóságú Magyar Királyi Udvari Kamarának 1827. esztendőben október 24-én 34,081-ik szám alatt kibocsátott kegyes rendelete által lett felszólítás folytában Városunk kebelében felállítatni óhajtott törvényes oskolák rendes költségei elviselésére alkalmas fundust kitapogatván, azt a Tekintetes Tanácsnak bejelentsük, melly ebbeli kiküldetésünk folytában jelentjük, hogy mi többféle módokat vévén Tanácskozásba, azokat mindazonáltal minden akadály nélkül az óhajtott céllal tökéletesen össze nem egyeztethettük; tudván pedig azt, hogy a törvényes oskolák, valamint városunkban átallyában úgy annak egygyes polgáira mind a Fhysicai, mind az erkölcsi tekintetből és pedig a mostani évben, a hol századoktól fent álló nagy városunk a többi csinosodott újabb városok sorában felhágni törekszik — mulhatatlanul szükséges, de szükséges országunk alsó vidékje nagyobb részének is, minthogy nemzeti nyelvünk szerencsésen felkapott pallérozódása előmozdításának egyik Fő-Talp-Köve annak idegen nyelven

beszélő hazánkfiainál való alapos megtanulása és e móddal az országban közönségesse, és elkerülhetetlen szükségessé való tétele, hogy pedig ez törzsökös valódi magyar városunkban inkább mint hazánk bármely részében is eszközölhető, annál fogva ezen nagy és megbecsülhetetlen kincsnek megnyerése nagy áldozatot kívánván, azt bátorkodunk javallani, hogy vagy a Tiszai hidnak, vagy városunkhoz örökös Jussal tartozó Kistelek avagy Tápé helységek jövedelmei a kitett költségek pótolására esztendőnként fordíttatván, azok fundusul kijeleltessenek. — Szeged, 27. okt. 832. *Pálfy János* m. k., kirendelt tanácsbeli. *Gerencsér János* tanácsbeli. *Petrovics István*, v. notárius.

TÁRGYBAN

GERENCSÉR JÁNOS

13.

SZEGEDI MEGYEI

MEGJEGYZÉS

